

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PHILIPPE LÉGER

της 7ης Νοεμβρίου 2000¹

1. Η φύση των δεσμών που συνδέουν ένα πρόσωπο με ένα κράτος μέλος καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τα δικαιώματα που έχει το πρόσωπο αυτό δυνάμει του κοινοτικού δικαίου. Η πραγματικότητα αυτή διατυπώνεται με τον όρο «υπήκοος κράτους μέλους», κεντρική έννοια της κοινοτικής έννομης τάξης, δεδομένου ότι από την κατοχή της ιδιότητας αυτής εξαρτάται μεγάλος αριθμός των εν λόγω δικαιωμάτων όπως αυτά απορρέουν από τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

2. Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση τροποποίησε το άρθρο 8 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 17 ΕΚ²), καθιερώνοντας την ιθαγένεια της Ένωσης και εξαρτώντας την ιθαγένεια αυτή από την κατοχή της «υπηκοότητας ενός κράτους μέλους». Κατά τον τρόπο αυτό, ο κοινοτικός νομοθέτης επανέλαβε την προσήλωσή του στην ύπαρξη ενός προηγούμενου εθνικού δεσμού εκείνων που έχουν την πρόθεση να επικαλεστούν το κοινοτικό δίκαιο.

3. Αντιμέτωπο με την ιδιαίτερη κατάσταση του βρετανικού δικαίου περί ιθαγενείας, το οποίο περιλαμβάνει διάφορες κατηγορίες υπηκοότητας μία από τις οποίες επιτρέπει να μην αναγνωρίζεται στον κάτοχό της το δικαίωμα εισόδου και διαμονής στο βρετανικό έδαφος, το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Crown Office) (Ηνωμένο Βασίλειο), ζητεί κατ' αρχάς από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει την έννοια του «προσώπου που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους». Το αιτούν δικαστήριο θέλει κατά τον τρόπο αυτό να είναι σε θέση να αποφανθεί επί της απονομής της ιδιότητας του «πολίτη της Ένωσης» στην προσφεύγουσα.

Το High Court of Justice ερωτά κατόπιν το Δικαστήριο σχετικά με το περιεχόμενο της έννοιας «ιθαγένεια της Ένωσης», που εισάγεται με το άρθρο 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ), για να αποφανθεί επί των αποτελεσμάτων που μπορεί να έχει η ιδιότητα αυτή, όσον αφορά το δικαίωμα εισόδου και διαμονής, έναντι Βρετανού πολίτη που στερείται του δικαιώματος αυτού δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — Η μεταβολή της αριθμώσεως του άρθρου 8 καθώς και η νέα τροποποίηση που επήλθε στο περιεχόμενό του [μια πρόσθετη φράση εισήχθη στην παράγραφο 1 (βλ. παράγραφο 27 των προτάσεων)] απορρέουν από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ.

I – Το νομικό πλαίσιο

Άρθρο 8 Α

Το κοινοτικό δίκαιο

1. Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παρούσα Συνθήκη και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή της.»

4. Τα άρθρα 8 και 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης προβλέπουν τα εξής:

«Άρθρο 8

5. Κατά την υπογραφή των πράξεων σχετικά με την προσχώρηση στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου προέβη στην ακόλουθη δήλωση σχετικά με την έννοια του όρου «υπήκοοι»³:

1. Θεσπίζεται ιθαγένεια της Ένωσης.

Πολίτης της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους.

«Όσον αφορά το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας, οι όροι “υπήκοοι”, “υπήκοοι των κρατών μελών” ή “υπήκοοι των κρατών μελών και των υπερπόντιων χωρών και εδαφών”, όπου χρησιμοποιούνται στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενεργείας ή στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα ή σε οποιαδήποτε κοινοτική πράξη

2. Οι πολίτες της Ένωσης έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από την παρούσα Συνθήκη.

3 – JO 1972, L 73, σ. 196.

που απορρέει από τις Συνθήκες αυτές, νοούνται ως αναφερόμενοι στα:

- α) πρόσωπα που είναι πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών, ή πρόσωπα που είναι Βρετανοί υπήκοοι μη έχοντες την ιθαγένεια αυτή ή την ιθαγένεια άλλης χώρας ή εδάφους του Commonwealth και τα οποία, στη μία και την άλλη από τις περιπτώσεις αυτές, έχουν δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο και ως εκ τούτου απαλλάσσονται από τον έλεγχο κατάστασης αλλοδαπών του Ηνωμένου Βασιλείου·
- β) πρόσωπα που είναι πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών διότι γεννήθηκαν ή είναι εγγεγραμμένοι στα ληξιαρχικά μητρώα ή είναι πολιτογραφημένοι στο Γιβραλτάρ, ή των οποίων ο πατέρας γεννήθηκε ή είναι εγγεγραμμένος στα ληξιαρχικά μητρώα ή είναι πολιτογραφημένος στο Γιβραλτάρ.»

6. Το 1982, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου κατέθεσε στην Κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας, στην οποία έχουν κατατεθεί οι Συνθήκες, μια νέα δήλωση σχετικά με την έννοια του όρου «υπήκοοι»⁴:

«Λαμβάνοντας υπόψη την έναρξη της ισχύος του British Nationality Act 1981 (νόμου του

1981 σχετικά με τη βρετανική ιθαγένεια), η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας προβαίνει στην ακόλουθη δήλωση, η οποία, από την 1η Ιανουαρίου 1983, θα αντικαταστήσει τη δήλωση που είχε πραγματοποιηθεί κατά την υπογραφή της Συνθήκης για την προσχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες:

“Όσον αφορά το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας, οι όροι ‘υπήκοοι’, ‘υπήκοοι των κρατών μελών’ ή ‘υπήκοοι των κρατών μελών και των υπερπόντιων χωρών και εδαφών’, όπου χρησιμοποιούνται στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενεργείας ή στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα ή σε οποιαδήποτε κοινοτική πράξη που απορρέει από τις Συνθήκες αυτές, νοούνται ως αναφερόμενοι σε:

α) Βρετανούς πολίτες·

β) πρόσωπα τα οποία είναι Βρετανοί υπήκοοι δυνάμει του Τέταρτου Μέρους του νόμου του 1981 σχετικά με τη βρετανική ιθαγένεια και έχουν δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο, και ως εκ τούτου απαλλάσσονται από τον έλεγχο κατάστασης αλλοδαπών του Ηνωμένου Βασιλείου·

4 — ΕΕ 1983, C 23, σ. 1.

γ) πολίτες των εξαρτημένων βρετανικών εδαφών, οι οποίοι αποκτούν την ιδιότητα του πολίτη εξαιτίας ενός δεσμού τους με το Γιβραλτάρ.”

Το εθνικό δίκαιο

[...]

7. Η συνδιάσκεψη των εκπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών η οποία συνέταξε τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε και προσάρτησε στην τελική πράξη τη δήλωση αριθ. 2 περί της ιθαγένειας κράτους μέλους⁵, η οποία προβλέπει τα εξής:

«Η Συνδιάσκεψη δηλώνει ότι, όταν στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας γίνεται αναφορά στους υπηκόους των κρατών μελών, το θέμα του εάν ένα άτομο έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους ρυθμίζεται αποκλειστικά και μόνο από τη νομοθεσία του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους. Τα κράτη μέλη μπορούν να δηλώνουν, πληροφοριακά, ποια άτομα πρέπει να θεωρούνται ως υπήκοοί τους για τους σκοπούς της Κοινότητας, με δήλωση που θα καταθέτουν στην Προεδρία· μπορούν ενδεχομένως να τροποποιήσουν τη δήλωσή τους.»

8. Δυνάμει του British Nationality Act 1948⁶, η έννοια του Βρετανού υπηκόου περιλάμβανε, εκτός των πολιτών των ανεξαρτήτων κρατών του Commonwealth, τους «πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών», αφενός, και, αφετέρου, τους «Βρετανούς υπηκόους χωρίς ιθαγένεια», οι οποίοι θα μπορούσαν να καταστούν πολίτες μιας χώρας του Commonwealth καθισταμένης ανεξάρτητης, κατά την έναρξη της ισχύος του νόμου περί της ιθαγένειας της χώρας αυτής. Αν αυτό δεν ίσχυε, τα πρόσωπα αυτά αποκτούσαν τότε την ιθαγένεια του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών.

9. Με τον Immigration Act 1971⁷ εισήχθη η έννοια «patriality» (δικαίωμα διαμονής), οι κάτοχοι του οποίου είναι οι μόνοι που απαλλάσσονται από τον έλεγχο επί της μεταναστεύσεως κατά την είσοδό τους στο Ηνωμένο Βασίλειο.

10. Με τον British Nationality Act 1981⁸ καταργείται το καθεστώς του πολίτη του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών, οι δε έχοντες το καθεστώς αυτό κατανέμονται σε τρεις κατηγορίες:

α) τους Βρετανούς πολίτες, καθεστώς που περιλαμβάνει τους πολίτες του Ηνωμέ-

6 — Νόμος περί βρετανικής ιθαγένειας, στο εξής νόμος του 1948.

7 — Νόμος περί μεταναστεύσεως.

8 — Στο εξής: νόμος του 1981.

του Βασιλείου και των αποικιών που έχουν το εν λόγω δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο·

Βρετανού υπηκόου υπερπόντιων εδαφών. Υπό την ιδιότητα αυτή δεν έχει, δυνάμει του εθνικού δικαίου, το δικαίωμα εισόδου και διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο.

β) τους «British Dependent Territories Citizens» (πολίτες των εξαρτημένων βρετανικών εδαφών), καθεστώς που περιλαμβάνει τους πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών που δεν έχουν δικαίωμα διαμονής αλλά πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις συνδέσεως με εξαρτημένο βρετανικό έδαφος που μπορεί να τους παρέχει δικαίωμα μεταναστεύσεως στο έδαφος αυτό·

12. Μετά από περισσότερα χρονικά διαστήματα προσωρινής διαμονής στο βρετανικό έδαφος και ενώ βρισκόταν και πάλι στο Ηνωμένο Βασίλειο, η Μ. Κaur υπέβαλε εκ νέου, στις 4 Σεπτεμβρίου 1996, αίτηση αδειάς διαμονής που είχε ήδη επανειλημμένα υποβάλει από το 1990, ημερομηνία της πρώτης εισόδου της στο βρετανικό έδαφος.

γ) τους «British overseas citizens» (Βρετανούς πολίτες υπερπόντιων εδαφών), καθεστώς που περιλαμβάνει όλους τους πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών οι οποίοι δεν κατέστησαν Βρετανοί πολίτες ή πολίτες των εξαρτημένων βρετανικών εδαφών. Ελλείψει συνδέσεως με εξαρτημένο βρετανικό έδαφος, μπορεί να μην τους αναγνωριστεί οποιοδήποτε δικαίωμα μεταναστεύσεως.

13. Στις 20 Μαρτίου 1997, η Μ. Κaur άσκησε έφεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου κατά της αποφάσεως της 22ας Ιανουαρίου 1997, με την οποία ο State for the Home Department της αρνήθηκε το δικαίωμα διαμονής στο βρετανικό έδαφος.

II — Τα πραγματικά περιστατικά και η διαδικασία στην κύρια δίκη

11. Γεννηθείσα στην Κένυα το 1949, η Μ. Κaur⁹ είχε την ιθαγένεια του Ηνωμένου Βασιλείου και των αποικιών σύμφωνα με τον νόμο του 1948. Μετά την έναρξη της ισχύος του νόμου του 1981, απέκτησε το καθεστώς

14. Με την ευκαιρία αυτή, η Μ. Κaur διατύπωσε την επιθυμία της να διαμένει και να αποκτήσει επάγγελμα στο Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς και να μεταβαίνει περιοδικά σε άλλα κράτη μέλη για την αγορά αγαθών, την αποδοχή υπηρεσιών και, ενδεχομένως, για εργασία.

15. Εκτιμώντας ότι η επίλυση της διαφοράς της οποίας επελήφθη εξαρτάται από την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το High Court of Justice αποφάσισε να αναβάλει την

9 — Θα αποκαλείται επίσης «προσφεύγουσα».

έκδοση οριστικής αποφάσεως και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Κατά την εξέταση του ζητήματος αν η προσφεύγουσα, ως βρετανός πολίτης υπερπόντιων εδαφών που δεν δικαιούται (βάσει της νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου) να εισέλθει ή να παραμείνει στο Ηνωμένο Βασίλειο, είναι “πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους” και συνεπώς “πολίτης της Ένωσης” κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συνθήκης ΕΚ:

α) Ποιο είναι το (ενδεχόμενο) αποτέλεσμα κατά το κοινοτικό δίκαιο

i) της δηλώσεως της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας του 1972 “περί της εννοίας του όρου “υπήκοοι”” που έγινε κατά τον χρόνο της προσχωρήσεως στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και προσαρτήθηκε στην Τελική Πράξη της Συνδιάσκεψης για την Προσχώρηση και

ii) της δηλώσεως της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας του 1982 “περί της εννοίας του όρου “υπήκοοι”, και

iii) της δηλώσεως αριθ. 2 η οποία είναι συνημμένη στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση που υπεγράφη στις 7 Φεβρουαρίου 1992, ότι δηλαδή το θέμα της ιθαγένειας ρυθμίζεται αποκλειστικά και μόνο από τη νομοθεσία του ενδιαφερομένου κράτους μέλους, τα δε κράτη μέλη μπορούν να δηλώνουν, πληροφοριακά, ποια άτομα πρέπει να θεωρούνται ως υπήκοοι τους για τους σκοπούς της Κοινότητας;

β) Αν και εφόσον το Ηνωμένο Βασίλειο δεν δικαιούται, κατά το κοινοτικό δίκαιο, να επικαλεστεί τις ανωτέρω υπό στοιχείο α' δηλώσεις, ποια είναι τα κριτήρια βάσει των οποίων προσδιορίζεται αν ένα πρόσωπο έχει την ιθαγένεια ενός κράτους μέλους κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συνθήκης ΕΚ, οσάκις το εσωτερικό δίκαιο προβλέπει διάφορες κατηγορίες ιθαγένειας, από τις οποίες μόνο μερικές παρέχουν δικαίωμα εισόδου και διαμονής σ' αυτό το κράτος μέλος;

γ) Σ' αυτό το πλαίσιο, ποιο είναι το περιεχόμενο της αρχής του σεβασμού των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά το κοινοτικό δίκαιο, τα οποία επικαλείται η προσφεύγουσα, η οποία ειδικότερα επικαλείται το άρθρο 3, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου αριθ. 4 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ότι δηλαδή ουδείς στερείται του δικαιώματος εισόδου στο έδαφος του κράτους του οποίου είναι υπήκοος, που δεν έχει ακόμη

επικυρωθεί από το Ηνωμένο Βασίλειο;

III — Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος, στοιχείο δ', σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης

2) Υπό τις περιστάσεις της παρούσας υποθέσεως, το άρθρο 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ:

16. Πρέπει να εξετάσουμε κατ' αρχάς το ερώτημα αυτό, δεδομένου ότι η ανάγκη εξέτασης των λοιπών ερωτημάτων είναι συνάρτηση της απαντήσεως που μπορεί να δοθεί στο εν λόγω ερώτημα.

α) παρέχει δικαίωμα στους πολίτες της Ενώσεως να εισέρχονται και να παραμένουν στο κράτος μέλος της ιθαγενείας τους ακόμη και στην περίπτωση που το εθνικό δίκαιο δεν τους παρέχει τέτοια δικαιώματα;

17. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης εφαρμόζεται σε κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης, στην οποία ένα πρόσωπο έχον δύναμη του εθνικού δικαίου την ιθαγένεια κράτους μέλους, χωρίς να έχει το δικαίωμα εισόδου και διαμονής στο έδαφος του κράτους αυτού, επικαλείται το άρθρο 8 Α για να αποκτήσει το δικαίωμα διαμονής στο εν λόγω έδαφος.

β) παρέχει δικαιώματα επιπλέον των υφισταμένων κατά τη Συνθήκη ΕΚ πριν από την τροποποίησή της με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση;

18. Αν δοθεί αρνητική απάντηση στο ερώτημα αυτό, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα σχετικά με το αν η προσφεύγουσα είναι ή όχι «πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους», κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συνθήκης, δεν θα είχε πλέον λόγο υπάρξεως.

γ) γεννά άμεσου αποτελέσματος δικαιώματα που οι πολίτες της Ενώσεως μπορούν να επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων;

Συγκεκριμένα, αν το άρθρο 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης και τα συνδεόμενα με την έννοια της «ιθαγένεια της Ένωσης» δικαιώματα, στα οποία αναφέρεται η διάταξη αυτή, θεωρούνταν ως ξένα προς μια

δ) έχει εφαρμογή σε καταστάσεις που είναι εξ ολοκλήρου εσωτερικές ενός μόνον κράτους μέλους;»

κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης, δεν θα είχε σημασία να αποφανθούμε επί της υπηκοότητας της M. Kaur, από την οποία εξαρτάται ακριβώς η ιδιότητα του «πολίτη της Ένωσης». Η ίδια συλλογιστική ισχύει και για τα λοιπά ερωτήματα που περιλαμβάνονται στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, δεδομένου ότι αυτά είναι λυσιτελή μόνο στην περίπτωση κατά την οποία η διαφορά θα ενέπιπτε στο κοινοτικό δίκαιο.

19. Η Ιταλική και η Δανική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι το τεθέν ζήτημα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, επικαλούμενες τη νομολογία του Δικαστηρίου και ειδικότερα την απόφαση της 5ης Ιουνίου 1997, C-64/96 και C-65/96, Uecker και Jacquet¹⁰.

20. Η M. Kaur προβάλλει ότι, αντιθέτως, η κατάστασή της δεν εμπίπτει στη νομολογία αυτή και πρέπει να υπόκειται στο κοινοτικό δίκαιο. Επισημαίνει ότι το δικαίωμα διαμονής στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δικαίωμα του οποίου στερείται, είναι σύμφυτο με την έννοια της ιθαγένειας της Ένωσης. Κατά την άποψή της, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί, χωρίς να παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο, να λαμβάνει μέτρα που έχουν ως αποτέλεσμα να εμποδίζουν έναν από τους υπηκόους του να ασκεί δικαιώματα τα οποία του παρέχει η κοινοτική έννομη τάξη. Πρέπει να της επιτραπεί να εισέλθει στο έδαφος της Ένωσης για να είναι σε θέση να ασκήσει όλα

τα δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιότητά της ως πολίτη της Ένωσης.

21. Η προμνημονευθείσα απόφαση Uecker και Jacquet είναι μία από τις τελευταίες αποφάσεις του Δικαστηρίου στα πλαίσια της πάγιας νομολογίας του κατά την οποία ορισμένες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου δεν εφαρμόζονται σε δραστηριότητες οι οποίες δεν παρουσιάζουν κανένα στοιχείο συνδέσεως με κάποια από τις καταστάσεις που εμπίπτουν στο κοινοτικό δίκαιο και των οποίων όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός και μόνου κράτους μέλους¹¹.

22. Η νομολογία αυτή αναπτύχθηκε στα πλαίσια διαφορών επί των οποίων τυγχάνει εφαρμογής η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας που διατυπώνεται στο άρθρο 6, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ), καθώς και τα άρθρα που εξασφαλίζουν την εφαρμογή της αρχής αυτής σε συγκεκριμένους τομείς, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων ή των υπηρεσιών¹².

11 — Προμνημονευθείσα απόφαση Uecker και Jacquet, σκέψη 16. Βλ. επίσης αποφάσεις της 28ης Μαρτίου 1979, 175/78, Saunders (Συλλογή τόμος 1979, σ. 637) της 27ης Οκτωβρίου 1982, 35/82 και 36/82, Morson και Jhanjan (Συλλογή 1982, σ. 3723) της 15ης Ιανουαρίου 1986, 44/84, Harid (Συλλογή 1986, σ. 29) της 28ης Ιουνίου 1984, 180/83, Moser (Συλλογή 1984, σ. 2539) της 17ης Δεκεμβρίου 1987, 147/87, Zaoui (Συλλογή 1987, σ. 3511) της 23ης Απριλίου 1991, C-41/90, Höfner και Elser (Συλλογή 1991, σ. I-1979) της 28ης Ιανουαρίου 1992, C-330/90 και C-331/90, López Brea και Hidalgo Palacios (Συλλογή 1992, σ. I-323), και C-332/90, Steen (Συλλογή 1992, σ. I-341) της 19ης Μαρτίου 1992, C-60/91, Batista Morais (Συλλογή 1992, σ. I-2085) της 22ας Σεπτεμβρίου 1992, C-153/91, Petit (Συλλογή 1992, σ. I-4973) της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-206/91, Koua Poirrez (Συλλογή 1992, σ. I-6685) της 16ης Φεβρουαρίου 1995, C-29/94 έως C-35/94, Aubertin κ.λπ. (Συλλογή 1995, σ. I-301) της 16ης Ιανουαρίου 1997, C-134/95, USSL n° 47 di Biella (Συλλογή 1997, σ. I-195) της 9ης Σεπτεμβρίου 1999, C-108/98, RLSAN, (Συλλογή 1999, σ. I-5219), και της 21ης Οκτωβρίου 1999, C-97/98, Jägerskiöld (Συλλογή 1999, σ. I-7319).

12 — Βλ. προμνημονευθείσες αποφάσεις, υποσημείωση 11.

10 — Συλλογή 1997, σ. I-3171.

23. Οι αρχές του κοινοτικού δικαίου σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των υπηρεσιών σκοπό έχουν να εξασφαλιστεί ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να προβάλει ως πρόσχημα την εθνικότητα ενός υπηκόου άλλου κράτους μέλους ή το γεγονός ότι ένας από τους υπηκόους του απέκτησε την επαγγελματική του εκπαίδευση σε άλλο κράτος μέλος για να εμποδίσει την ελευθερία κινήσεώς του στο έδαφός του. Η ιθαγένεια της Ένωσης, η οποία περιλαμβάνει τις αρχές αυτές, προορίζεται να εξασφαλίσει την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα, όπως προβλέπει το άρθρο 7 Α, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 14, παράγραφος 2, ΕΚ).

24. Η θέση του Δικαστηρίου έναντι των εσωτερικών καταστάσεων δικαιολογείται από τη φροντίδα να επιφυλάσσεται η εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης ή των κανόνων του παράγωγου δικαίου στις καταστάσεις που παρουσιάζουν ορισμένα στοιχεία αλλοδαπότητας, ειδικότερα σε εκείνες που χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη διασυνοριακών στοιχείων.

25. Όταν τα στοιχεία αυτά ελλείπουν, το κοινοτικό δίκαιο δεν μπορεί πλέον να εφαρμοστεί σε καταστάσεις οι οποίες, στην περίπτωση αυτή, εμπίπτουν στην αρμοδιότητα αποκλειστικά των κρατών μελών. Η παρούσα υπόθεση πρέπει να εξετασθεί υπό το φως της νομολογίας αυτής.

26. Προς στήριξη του αιτήματός της να της αναγνωριστεί το δικαίωμα διαμονής στο βρετανικό έδαφος, η Μ. Κaur προβάλλει την ιδιότητά της ως «προσώπου που έχει την

υπηκοότητα ενός κράτους μέλους», κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συνθήκης, και ως «πολίτη της Ένωσης», κατά την έννοια του άρθρου 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Προτείνει ερμηνεία της έννοιας του «προσώπου που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους» η οποία περιορίζει το δικαίωμα των κρατών μελών να καθορίζουν τα κριτήρια απονομής και το περιεχόμενο της υπηκοότητας¹³.

27. Η «ιθαγένεια της Ένωσης» αποτελεί πρόσφατη έννοια του κοινοτικού δικαίου επί της οποίας δεν έχει ακόμη εμβαθύνει το Δικαστήριο και αποτελεί ακόμη αντικείμενο συζητήσεων ως προς ορισμένες πλευρές της¹⁴. Εν πάση περιπτώσει, το άρθρο 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης διατυπώνει κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφιβολία, ενόψει της διαφοράς της κύριας δίκης, το δικαίωμα κάθε πολίτη της Ένωσης να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών¹⁵, πράγμα που εκφράζει την ιδέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηκόων των κρατών μελών από ένα κράτος μέλος στο άλλο.

Το Δικαστήριο διέκρινε ήδη, όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και

13 – Η προσφεύγουσα προβάλλει συγκεκριμένα ότι «το κοινοτικό δίκαιο έχει να διαδραματίζει ένα ρόλο στον προσδιορισμό των προσώπων που πρέπει ή δεν πρέπει να θεωρούνται ως "υπήκοοι" ενόψει της εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης. Αν και πρόκειται για τομέα στον οποίο το εσωτερικό δίκαιο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, το κοινοτικό δίκαιο εμποδίζει π.χ. ένα κράτος μέλος να στερήσει ένα άτομο από την υπηκοότητά του ή να αρνηθεί να αναγνωρίσει ένα άτομο ως υπηκόο του όταν αυτή η στήριξη της υπηκοότητας ή η άρνηση της αναγνωρίσεώς της θα παραβίαζαν στοιχειώδεις κανόνες του κοινοτικού δικαίου» (σημείο 2.14 των εργασιών παρατηρήσεων της προσφεύγουσας).

14 – Βλ. π.χ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα La Pergola στην υπόθεση Martínez Sala (απόφαση της 12ης Μαΐου 1998, C-85/96, Συλλογή 1998, σ. I-2691), και του γενικού εισαγγελέα Γ. Κοσμά στην υπόθεση Wijzenbeek (απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-378/97, Συλλογή 1999, σ. I-6207). Βλ. επίσης Mattered, A., «La liberté de circulation et de séjour des citoyens européens et l'applicabilité directe de l'article 8 A du traité CE», *Mélanges en hommage à Fernand Schockweiler*, Nomos Verlagsgesellschaft Baden-Baden, 1999, σ. 413.

15 – Απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 1996, C-193/94, Συναφής και Χρυσανθακόπουλος (Συλλογή 1996, σ. I-929, σκέψη 22).

το δικαίωμα εγκαταστάσεως, την είσοδο και τη διαμονή ενός υπηκόου κράτους μέλους στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, οι οποίες εμπίπτουν στο κοινοτικό δίκαιο, από την είσοδο και τη διαμονή του υπηκόου αυτού στο έδαφος του κράτους του, οι οποίες στηρίζονται στα συνδεόμενα με την ιθαγένειά του δικαιώματα¹⁶. Η οριοθέτηση αυτή διατηρήθηκε κατά την άποψή μου στο κείμενο που προστέθηκε στο άρθρο 8, παράγραφος 1, της Συνθήκης με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Διευκρινίζοντας ότι «η ιθαγένεια της Ένωσης συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια», ο κοινοτικός νομοθέτης επιβεβαίωσε εκ νέου την ιδέα της κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ των κρατών μελών και της Κοινότητας στους τομείς που άπτονται των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που έχει ένα άτομο λόγω της ιθαγενείας του. Οι σχέσεις ενός πολίτη με το κράτος προελεύσεώς του όσον αφορά το δικαίωμα εισόδου και διαμονής πρέπει συνεπώς, κατ' αρχήν, να εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του κράτους αυτού. Ως εκ τούτου, η «ιθαγένεια της Ένωσης» είναι εν προκειμένω λυσιτελής μόνον υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας μεταξύ κρατών μελών¹⁷.

28. Σύμφωνα όμως με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι κανόνες περί ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων «έχουν εφαρμογή μόνον επί των υπηκόων κράτους μέλους της Κοινότητας που θέλουν να εγκατασταθούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους ή επί των υπηκόων του ίδιου αυτού κράτους που βρίσκονται σε κατάσταση η οποία συνδέεται με οποιαδήποτε από τις καταστάσεις που ρυθμίζει το κοινοτικό δίκαιο»¹⁸.

29. Πρέπει να επισημανθεί ότι, από καθαρώς νομική άποψη, το αίτημα της M. Kaur δεν σκοπεί στο να της αναγνωριστεί το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας στο κοινοτικό έδαφος, αλλά το δικαίωμα διαμονής στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου έχει, κατά το εσωτερικό δίκαιο, μια μορφή ιθαγενείας.

16 – Απόφαση της 7ης Ιουλίου 1992, C-370/90, Singh (Συλλογή 1992, σ. I-4265, σκέψη 22).

17 – Με την υπομνησθείσα απόφαση Singh το Δικαστήριο επισήμανε βέβαια ότι, όπως προβλέπει το άρθρο 3 του τέταρτου πρόσθετου πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, ένα κράτος δεν μπορεί να εκδιώξει ή να απελάσει από το έδαφός του έναν από τους υπηκόους του (σκέψη 22). Αν αυτός ο κανόνας θεωρούνταν από το Δικαστήριο ότι εφαρμόζεται, τόσο από γενική άποψη όσο και εν προκειμένω, αυτό θα συνεπήγετο περιορισμό των δικαιωμάτων των κρατών μελών επί του θέματος. Πρέπει πάντως να υπομνησθεί ότι και με τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν συστατικό τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου των οποίων το Δικαστήριο εξασφαλίζει την τήρηση, αυτό όμως υπό την προϋπόθεση ότι ο τομέας στον οποίο αναφέρεται η υπόθεση της οποίας επελήφθη το Δικαστήριο εμπίπτει στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου (βλ. π.χ. απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991, C-260/89, ERT (Συλλογή 1991, σ. I-2925, σκέψεις 41 και 42). Υποστηρίζω λοιπόν ακριβώς ότι η έννοια της «ιθαγενείας της Ένωσης» δεν καλύπτει τις σχέσεις που μπορεί να έχει ένα κράτος μέλος με τους υπηκόους του αναφορικά με το δικαίωμα εισόδου και διαμονής στο έδαφός του, εφόσον δεν τίθεται θέμα ελεύθερης κυκλοφορίας τους από ένα κράτος μέλος στο άλλο.

30. Έτσι, η προσφεύγουσα δεν εμπίπτει σε καμία από τις περιπτώσεις στις οποίες αναφέρει η νομολογία του Δικαστηρίου διότι, αφενός, η διαδικασία της κύριας δίκης δεν έχει ως αντικείμενο να της αναγνωριστεί το δικαίωμα εγκαταστάσεως στο έδαφος άλλου κράτους μέλους και, αφετέρου, η κατάσταση της δεν παρουσιάζει στοιχείο συνδέσεως με οποιαδήποτε από τις καταστάσεις που εμπίπτουν στο κοινοτικό δίκαιο.

18 – Απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 1998, C-230/97, Awoyemi (Συλλογή 1998, σ. I-6781, σκέψη 29).

31. Από τα πραγματικά περιστατικά που το εθνικό δικαστήριο θεωρεί αποδεδειγμένα προκύπτει ότι η M. Kaur, χωρίς να είναι «Βρετανός υπήκοος», κατά την έννοια του εθνικού δικαίου, έχει εντούτοις την ιδιότητα του «Βρετανού πολίτη υπερπόντιων εδαφών».

32. Δύο δυνατότητες είναι επομένως νοητές.

33. Ας δεχθούμε κατ' αρχάς ότι απόκειται στο κοινοτικό δίκαιο να καθορίσει αν το καθεστώς του «Βρετανού πολίτη υπερπόντιων εδαφών», χορηγώντας τη βρετανική υπηκόοτητα στην M. Kaur, της χορηγεί εκ του λόγου αυτού την «υπηκόοτητα ενός κράτους μέλους» κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συνθήκης. Η ερμηνεία της διατάξεως αυτής που οδηγεί στη διαπίστωση ότι η M. Kaur κατέχει τη βρετανική υπηκόοτητα θα απεδείκνυε ότι ελλείπει το αναγκαίο διασυνοριακό στοιχείο για την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου. Θα καθίστατο λοιπόν σαφές ότι η προσφεύγουσα δεν επιζητεί να εγκατασταθεί στο έδαφος άλλου κράτους μέλους και ότι, εν πάση περιπτώσει, η κατάσταση δεν παρουσιάζει κανένα στοιχείο συνδέσεως με οποιαδήποτε από τις καταστάσεις στις οποίες αναφέρεται το κοινοτικό δίκαιο.

Η M. Kaur επικαλείται συγκεκριμένα την ελευθερία κυκλοφορίας των προσώπων εντός της Κοινότητας — ή, για να το πούμε όπως το άρθρο 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης, το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών — για να αποκτήσει το δικαίωμα διαμονής στο βρετανικό έδαφος. Η προσφεύγουσα όμως, η οποία είναι εξ ορισμού Βρετανός υπήκοος, βρίσκεται σωματικά στο έδαφος αυτό χωρίς να προκύπτει ότι προέρχεται από άλλο κράτος μέλος. Η αντιτασόμενη από τις βρετανικές αρχές άρνηση να της επιτρέψουν να διαμένει στο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου ουδόλως θίγει συνεπώς την ελευθερία κυκλοφορίας στο κοινοτικό έδαφος. Το μόνο διασυνοριακό στοιχείο συνίσταται στο γεγονός ότι η M. Kaur προέρχεται από τρίτο κράτος και επομένως, με εξαίρεση αυτόν τον εξωκοινοτικό παράγοντα, όλα τα στοιχεία της υποθέσεως της κύριας δίκης περιορίζονται στο εσωτερικό ενός και μόνου κράτους μέλους.

34. Η διαπίστωση αυτή δεν μπορεί να ανασκευασθεί από το γεγονός ότι η προσφεύγουσα διεκδικεί το δικαίωμα να μεταβεί στην Ιρλανδία και να ασκήσει εκεί τα δικαιώματα πολίτη της Ένωσης¹⁹. Μια καθαρά υποθετική προοπτική ταξιδιού διά

19 — Σημείο 15 της διατάξεως περί παραπομπής.

του εδάφους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δεν αποτελεί επαρκή δεσμό με το κοινοτικό δίκαιο για να δικαιολογήσει την εφαρμογή του άρθρου 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης²⁰. Προσθέτω ότι το αντικείμενο της διαδικασίας της κύριας δίκης περιορίζεται στην αμφισβήτηση μιας αποφάσεως απαγορευτικής της διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο, πράγμα που επιβεβαιώνει ότι το κύριο ζήτημα το οποίο αντιμετωπίζει το αιτούν δικαστήριο, ελλείψει άλλων στοιχείων αποδεικτικών της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, περιορίζεται σε μια καθαρώς εθνική προβληματική²¹.

35. Δεύτερον, αν, όπως διατείνεται η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η *M. Kaur* δεν έχει τη βρετανική υπηκοότητα ενόψει της εφαρμογής της Συνθήκης, είναι βέβαιο ότι δεν έχει επίσης την υπηκοότητα ενός άλλου κράτους μέλους. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να θεωρηθεί, από άποψη κοινοτικού δικαίου, ως υπήκοος τρίτου κράτους.

20 — Βλ., για παραδείγματα καθαρώς εσωτερικών καταστάσεων κράτους μέλους στις οποίες οι προσπάθειες εξωτερικής εξελέσεως της καταστάσεως δεν κλήθηκαν επαρκώς αξιόπιστες ώστε να οδηγήσουν το Δικαστήριο να κηρύξει εφαρμοστέρο το κοινοτικό δίκαιο, προμνημονευθείσες αποφάσεις *Moser*, σκέψεις 17 και 18, και *Höfner και Elser*, σκέψη 39.

21 — Σημείο 3 της διατάξεως περί παραπομπής.

36. Η αρχή όμως της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων δεν εφαρμόζεται σε κατάσταση κατά την οποία, όταν δεν έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους, το πρόσωπο που επικαλείται την αρχή αυτή επιδιώκει να εισέλθει ή να διαμείνει στο έδαφος ενός των κρατών μελών της Κοινότητας.

37. Συναφώς, το Δικαστήριο υπέμνησε σαφώς ότι υπήκοος τρίτης χώρας «δεν μπορεί να επικαλεστεί λυσιτελώς τους κανόνες περί ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων [...]»²².

38. Κατά συνέπεια, είτε η *M. Kaur* έχει είτε όχι τη βρετανική υπηκοότητα, το κοινοτικό δίκαιο — και ειδικότερα η συνδεδεμένη με την ιθαγένεια της Ένωσης ελευθερία κυκλοφορίας των προσώπων — είναι προδήλως ανεφάρμοστο σε κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης.

39. Λαμβανομένου υπόψη του συμπεράσματος αυτού, δεν συντρέχει λόγος, όπως είδαμε, να δοθεί απάντηση στα λοιπά ερωτήματα.

22 — Προμνημονευθείσα απόφαση *Awoyemi*, σκέψη 29.

Πρόταση

40. Βάσει των εκτιμήσεων αυτών, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Crown Office):

«Το άρθρο 8 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (нын, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ) δεν εφαρμόζεται σε κατάσταση κατά την οποία:

- ένα πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους και που δεν βρίσκεται στο έδαφος άλλου κράτους μέλους αμφισβητεί την αντιτασσόμενη από το πρώτο κράτος μέλος άρνηση να του χορηγήσει δικαίωμα διαμονής στο έδαφός του·
- ένα πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα τρίτου κράτους αμφισβητεί την αντιτασσόμενη από κράτος μέλος άρνηση να του χορηγήσει δικαίωμα διαμονής στο έδαφός του.»